

väkivaltaa, raiskauksia. Merkittäviä naiskirjailijoita on esiintynyt 1890-luvulta lähtien, jolloin Fatma Aliye ryhtyi väittelemään uskonnollisten auktoriteettien kanssa monivaiheisuudesta. Halida Edib-Adivarin teoksista voidaan löytää edistyksellisiä, vapautuneita naishahmoja, vaikka esimerkiksi *Kalb Agrisi* -nimisessä romaanissa (1924) feministiset ajatukset pannaan itävaltalaisen eikä turkkilaisen naisen suuhun. Sukupuoliasioita naiskirjailijat alkoivat käsitellä vasta 1960-luvulla, eli kuten Salih Parker hiukan koureisesti ilmaisee:

”Sukupuolisuuden selkeä ilmaisu naisten kirjoittamaan kaunokirjallisuuteen ilmestyi 1960-luvulla ottaen käyttöön aikaisempaa rohkeamman diskurssin, jota sosiaalisten tabujen paineessa kamppailevat miehet olivat toistaiseksi olleet haluttomia hyväksymään. Kaikkein suorasukkaisimman, estottomimman [sic] sukupuolisuutta on käsitellyt Pinar Kür, jonka kolme romaania [...] olivat jonkin aikaa kiellettyjen kirjojen listalla siveettömyytensä vuoksi.”

Turkki sijaitsee maantieteellisesti ja kulttuurisesti kiinnostavassa paikassa; Suomen lailla se sijaitsee idän ja lännen rajalla, mutta vastakohtaisuus on jyrkempi kuin meillä: Turkissa kohtaavat eurooppalainen ja itämainen sivistys, kristinusko ja islam. Tällaisissa oloissa syntyy välitöntä ja kuumeista kaunokirjallisuutta, josta intohimot erottuvat selkeästi. *Turkin kirjallisuus* kykenee oivallisesti valottamaan sanataiteen asemaa tässä ristiriitaisessa maassa. Pelkään kuitenkin, että kirjan vaikealukuinen esitystapa saattaa hiukan vieraannuttaa hyvän kirjallisuuden ystäviä.

Markus Lång

MITÄ TEKEMISTÄ ON KAIVOSAMMAKOLLA JA FILOSOFIALLA KESKENÄÄN?

Laine, Timo ja Kuhmonen Petri. Ajattelukirja filosofiaan. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisusyksikkö: Jyväskylä, 1998. 201 s.

”Kaivosammakon kanssa ei voi puhua mestä”, toteaa nyt arvosteltavana olevan kirjan kirjoittajista toinen miltei teoksen ensilehdillä (s.11). Miksi ei, mikä on kaivo, kuka on sammakko, kuka sammakon kanssa-puhuja, ja miksi merestä tulisi ylipäätään puhua? Ja mitä tekemistä kaivosammakolla on filosofian kanssa?

Jyväskylässä sekä tutkijoina että opettajina vaikuttavat Timo Laine ja Petri Kuhmonen ovat kirjoittaneet taas yhden johdantokirjan

filosofiaan. Eikö meillä ole jo riittävästi teoksia, joissa filosofian peruskysymykset käydään läpi suomen kielellä ja kohtalaisen ymmärrettävästi? Esimerkiksi Petter Korkman ja Mikko Yrjönsuuri sanoivat toimittamastaan Filosofian historian kehityslinjoja -teoksesta (1998), että he ovat saattaneet julki ensimmäisinä Suomessa sellaisen filosofian historian, jossa faktatkin pitävät paikkansa (olivatko siis esimerkiksi Salomaa I ja II (1989) huuhaata?!).

Tällöin ei uusia filosofian perusoppikirjoja eikä uusintapainoksia muista aiemmista teoksista enää tarvita. Filosofian historiahan on peruskysymysten äärellä pyörimistä. Jos peruskysymykset on kerran asianmukaisesti asetettu paikalleen, kannattaa filosofian oppikirjan kirjoittamista suunnittelevien suunnata energiansa johonkin muuhun. Kuten vaikkapa faktapohjaisen nykyfilosofian lukemiston kirjoittamiseen. -ko?

Läpikäyviä ja esitteleviä peruskirjoja on Korkmanin ja Yrjönsuuren teoksen lisäksi moniaita muitakin, sekä laadukkaita ja laajoja kuten esimerkiksi Jussi Kotkavirran & Seppo Nyyssösen Ajatus (1994), että vähemmän laadukkaita ja kapeamman lähestymistavan kautta kirjoitettuja (esimerkiksi Timo Airaksinen ja Anssi Kuusela 1994). Tämän tyylistä kirjaa, jonka Timo Laine ja Petri Kuhmonen ovat kirjoittaneet ei tietääkseni ole suomen kielellä kuitenkaan aiemmin julkaistu, joskin heidän tuotoksensa on kaukaista sukua Juha Varton (1994 ja 1995) Filosofian taito -kirjoille pohtimiseen haastavan esittämistapansa kautta.

Filosofian peruskysymykset olemisesta, tietämisestä, hyvästä, oikeasta, kauniista... kulkevat mukana koko Timo Laineen ja Petri Kuhmosen kirjassa tummanakin pohjavirtana, mutta ne hahmottuvat siinä käsin, minkälaista keskustelua lukija uskaltautuu lukemansa kanssa käymään. Tämä ei ole aivan tavallista oppikirjassa.

Esimerkiksi: Sen sijaan, että lukija saisi luvun alussa heti ensimmäisessä lauseessa uuden halon motiinsa malliin ”yksi filosofian perusalaja on epistemologia eli tieto-oppi” joutuu hän ensin kysymään oman tietämisensä rajaa. Tätä kautta hänet johdatellaan kohti yleisempää tietämisen kysymistä.

Toki esitteleväkin tekstiä kirjasta löytyy, mikä on hyvä. Referoivaa tyyliä ei voi ainaakaan oppimateriaaliksi tarkoitettusta julkaisusta jättää pois. Tässä teoksessa referointi kuitenkin palvelee kirjoittajien tarkoitusta saattaa alkuun filosofinen dialogi ensin luetun ja lukijan, ja, ehkä myöhemmin, lukijan ja maailman kanssa. Tähtäin on jossakin muualla kuin esimerkiksi ylioppilaskirjoituksista selviämisessä.

Otetaan esimerkiksi jo mainittu tiedon kysymys, jota kirjoittajat käsittelevät mm. ss. 121-134. Ensimmäistä, miten eri ismeissä

oletetaan ja on oletettu ajatuksen ja todellisuuden suhteen olevan. Esitellään empiristit ja lainataan Humea. Seuraavaksi kerrotaan rationalisteista, Descartesin kautta. Sitten tuodaan tekstiin Kant ja hänen ratkaisunsa empirismi-rationalismi -kiistaan. Välikysymyksessä asetetaan lukija miettimään, miten Kantin ajatukset voisivat liittyä kirjassa aiemmin esiin otettuun perspektiivisyyden teemaan. Sitten puhutaan tietämisen kysymisestä 1900 -luvulla: ”Kun klassikot puhuvat aistien pätevydestä, puhuvat kielen analyttikot inhimillisen kielen mahdollisesta harhaanjohtavuudesta (133)”.

Tässä kohtaa esittelevä kirjoittaja referoisi vähän Wittgensteinia ja mainitsi ehkä joitain ranskalaisia kielifilosofoja, Derridan vaikka. Tai, jos kirjoittaja katsoisi että yleisluontoinen maininta riittää, hän vaihtaisi lukua ja alkaisi referoida muita sisältöjä.

Timo Laine ja Petri Kuhmonen kuitenkin pysäyttävät lukijansa: ”Kokeile piirtää kuva, jossa asetat paikoilleen ajattelun, aistiko-kemuksen ja vaikkapa omenan siten, että se esittäisi empirismin, rationalismin ja Kantin mallin tiedostamisesta. Muuttuuko kuva mitenkin, jos asetat omenan paikalle tämän kirjan, mitä tarkoittaa ’kokemus kirjasta’? (134).” Ja: ”Tämän luvun alussa pyydettiin katsomaan ikkunasta näkyvää maisemaa. Pohdi muistiin kirjoittamiasi huomioita näkyvästä: miksi olet kiinnittänyt huomiosi juuri näihin seikkoihin? Mitä erilaisia selityksiä sille voisi nyt löytyä edellä esitettyjen teorioiden mukaisesti? Millaista selitystä itse pitäisit ymmärrettävimpänä? (134)”. Asioiden mieleenpalauttaminen tai erilaisten määritelmien ulkoopetteleminen ei riitä, vaan esiin nousseisiin asioihin on otettava ajatuksellinen suhde.

Paikka paikoin Timo Laineen ja Petri Kuhmosen esittämiä välikysymyksiä on kuitenkin tukahduttavan paljon (esim. ss.62-65, 89, 98, 119, 135, 157). Lisäksi jotkut kysymyksistä ovat niin raskaita (esim. ss. 141: ”Mitä siis tarkoitamme toisen ymmärtämiseksi?”), ettei lukija välttämättä jaksa miettiä niitä siinä määrin kuin ehkä olisi hyväksi. Raskautta lisää se, että tekstiosuudet on jätetty sittenkin kysymyksiin nähden kevyehköiksi – ehkä tarkoituksella? Kirjoittajat ovat liittäneet teokseensa valikoidun kirjalistan. Kenties Timo Laine ja Petri Kuhmonen luottavat optimistisesti siihen, että oheistekstejä käytetään ja että niitä on helposti saatavissa.

Seuraavia painoksia silmällä pitäen kirjoittajat voisivat harkita kysymysten määrää ja muotoa sekä karsia selvät heittokysymykset (esim. ss. 123: ”Minkälainen moraalinen suomalaisilla pankkimiehillä oikeastaan onkaan?”) pois. Keskittyneempi kysymisen tapa helpottaisi lukijaa ja luetuttajaa.

Toisaalta, kirjaa ei ole tarkoitettukaan läpi luettavaksi perinteisen oppikirjan tapaan,

vaan kuten kirjoittajat sen sanovat (ss.5) :
 "Tämä on painotukseltaan enemmänkin työkirja, 'ajattelukirja'. Ajattelun taitoja opiskellaan tehtävien avulla. ... Kirjan tekstiosuudet saavat merkityksensä vasta tehtävien kautta. Jos tehtävät hypätään yli, jää tekstiosuuksien ymmärtäminen kapeaksi. Tässä mielessä tehtävät ovat ensisijaisia, tekstit tukevat niitä ja herättävät toivon mukaan myös uusia kysymyksiä."

Filosofiaa aloittelevan oppikirjaksi kirja on vaativa. Lukija haastetaan aina vain uudelleen miettimään suhdettaan luettuun ja filosofiaan, eikä se, joka luetuttaa pääse yhtään sen helpommalla. Myös hänen on tehtävä ajatukset eläviksi, ensinnä omalla kohdallaan ja lisäksi suhteessa jokaiseen opintoryhmään. Eikä luetuttajalle ole olemassa opettajan opasta, hän on oman itsensä varassa. Koettelevaa – antoisaa – kokeilemisen arvoista. Varsinkin ne sammakot.

Riitta Koikkalainen

VIITATTU KIRJALLISUUS:

- Airaksinen, Timo ja Kuusela, Antti. 1994. *Lukion filosofia. Johdatusta filosofiaan*. Helsinki: Otava.
- Korkman, Petter ja Yrjönsuuri, Mikko (toim.). 1998. *Filosofian historian kehityslinjoja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kotkavirta, Jussi ja Nyyssönen, Seppo. 1994. *Ajatus. Johdatus filosofiaan*. Espoo: Weilin + Göös.
- Salomaa, J.E. 1989 (1935). *Filosofian historia I-II*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston filosofian laitos. Julkaisu numero 38. Ensimmäinen painos Helsinki-Porvoo: WSOY.
- Varto, Juha. 1994. *Filosofian taito*. Osa 1. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Varto, Juha. 1995. *Filosofian taito*. Osat 2-3. Helsinki: Kirjayhtymä.